

had, van Australië was toen nog geen reactie binnen, evenmin van China, maar de Chinese ambassadeur zei die dag wel tegen Cordell Hull dat hij veronderstelde dat zijn regering negatief zou reageren. Eén dag later, 25 november, arriveerde Churchills opinie: accoord, maar de Britse premier nam aan dat Tsjiang Kai-sjek het gevoel zou hebben dat hij er bekaaid af kwam. En wat geschiedde? Cordell Hull concludeerde dat het, gezien Churchills opmerking en het te verwachten 'neen' van Tsjoenking, geen zin had, op het eigen, Amerikaanse plan dieper in te gaan (persoonlijk had hij daar blijkbaar ook geen al te grote waarde aan toegekend); daarmee werd een discussie over Japans Plan B overbodig. Hull besloot bovendien, niet alleen het mes op Japans keel te handhaven, maar de voorwaarden voor het terugtrekken van dat mes drastisch te verscherpen: Japan moest al zijn strijdkrachten uit China en Frans Indo-China evacueren, de erkenning van de marionettenregering in het door de Japanse legers bezette deel van China ongedaan maken en zich feitelijk losmaken van het Driemogendhedenverdrag. Roosevelt die in aangelegenheden van het Verre Oosten de sterke neiging had, op Hulls inzichten af te gaan, keurde diens *volte face* goed en in de namiddag van 26 november werden de nieuwe Amerikaanse voorstellen aan Nomoera en Koeroesoe overhandigd. Toen hun telegram in Tokio arriveerde, concludeerde men er dat de Verenigde Staten kennelijk uit waren op een volledig dwarsbomen van de Japanse politiek, ja op een diep veranderen van Japan.

★

Nog voor Koeroesoe naar Washington vertrokken was voor de voortgezette onderhandelingen, had (3 november) admiraal Nagano, chef van de marinestaf, die van zijn aarzelingen teruggekomen was, definitief goedgekeurd dat als de onderhandelingen inderdaad mislukten, de overval op Pearl Harbor als onderdeel van het Japanse operatieplan zou doorgaan. Het eskader dat naar Pearl Harbor onderweg moest gaan, concentreerde zich op 22 november in de Koerilen. Op 26 november, kort voor in Washington Hulls verscherpte eisen aan Nomoera en Koeroesoe voorgelegd werden, begon het aan zijn lange tocht naar de Amerikaanse basis. Natuurlijk kon het teruggeroepen worden. De beslissing: oorlog of voortgezet overleg, was nog niet gevallen.

Op 29 november kwamen Tojo, zijn belangrijkste ministers en de staven van leger en vloot in vergadering bijeen. De beslissing viel: oorlog. Twee